

már, eddig a Kulturális Kapcsolatok Intézetének megbízottjaként, foglalkozik a külföldi intézeti könyvtárak fejlesztésének szakmai kérdéseivel.

Van itt egy természetszerű nagy találkozás: a nemzeti könyvtár gyűjt minden hazai kiadványt, a külföldi intézetek könyvtárainak pedig válogatottan, minden jelentős, a magyar tudományt és kultúrát reprezentáló művet kell az adott országban prezentálnia.

Van azonban egy további nagy találkozásra is lehetőség. A legkiválóbb külföldi intézeti könyvtárak gyűjteményükkel tulajdonképpen hungarológiai szakkönyvtárrá is fejlődnek.

A *harmadik* megközelítés gondolata. Itt találkozunk a nemrégben létesült Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság törekvéseivel. A Társaság megbízást adott egy ún. hungarológiai alapkönyvtári címjegyzék összeállítására. Egy ilyen tervezett könyvtár olyan nem magyarországi kultúrcentrumokban létesülő könyvtáraknak kíván modellként szolgálni, amelyek valamely magyar érdekű intézménnyel kapcsolatban létesülnek (magyar tanszék, társaság stb.). Mint hungarológiai alapkönyvtár akkor felel meg feladatának, ha a magyarság nyelvével, irodalmával és művelődésével foglalkozó tudományos kutatás igényeit kielégíti. Itt még csak tervekről van szó, de gondolom, Önök egyetértenek, ha a modell alkalmazásra kerül, sokat tehetünk a külföldi magyar könyvtárak hatékonyságának növelése, e könyvtárak szerepének, jelentőségének fokozása érdekében.

Végül már csak egy *indítvánnyal* és *javaslattal* állnék elő: a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság kezdeményezésére munkatársaimmal kidolgoznánk egy olyan tervezetet, amely a külföldi magyar gyűjtemények felmérését, számbavételét irányozná elő. Úgy érezzük, talán a referátumomból is kiderült, hogy sok minden történik, de nem elégséges módon a külföldi magyar gyűjtemények fejlesztése, a meglévők hasznosítása érdekében, úgy érezzük, nincs rendszerezett, teljes áttekintésünk, a kutatást segítő regiszterünk a világban található jelentős magyar és magyar vonatkozású állományrészekről. A magyar Könyvtári Minerva kiegészítése lehetne egy összeállítás, egyfajta magyar The world of learning.

Gondolom: érdekeink egy ilyen vállalkozásban közősek lehetnének, és ez az Önök segítsége nélkül nehezen lehetne keresztül vihető.

A MAGYAR KÖNYVTÁRÜGY NEMZETKÖZI KAPCSOLATAINAK NÉHÁNY VONÁSÁRÓL

PAPP ISTVÁN

Manapság minden szakma művelésében fokozott jelentőséghez jut a nemzetközi aspektus, s erősödnek a közeli és távoli országokban működő szerveihez, szervezeteihez, intézményeihez, szakembereihez fűződő kapcsolatai. Némi elfogultsággal azonban azt mondhatnám, hogy a könyvtárosság különösen nemzetközi jellegű, hiszen ambiciózus célja az egész emberiség különféle ismerethordozókon rögzített minden tapasztalatának

és tudásának hozzáférhetővé tétele a földgolyó valamennyi lakosa számára. Ez az elméleti célkitűzés mozgatja a szakma mindennapjait, kisebb, nagyobb és legnagyobb programjait, akkor is, ha jól tudjuk, hogy csak közelítjük célunkat, amelyet teljes egészében aligha, vagy csak a nagyon távoli jövőben tudunk megvalósítani.

A magyar könyvtárügy fejlődésében ugyancsak megfigyelhető ez a tendencia, kettős értelemben is: növekvő erőfeszítéseket tesz, – arányosan növekvő eredményességgel, – a világ információkincsének a hazai használókhoz való eljuttatása végett, s ennek érdekében igyekszik saját szakmai ismeretanyagába beépíteni a könyvtártan és informatika legújabb vívmányait, lépést tartani a világszerte végbemenő fejlődéssel, erősíteni más országok könyvtárügyéhez és a nemzetközi fórumokhoz fűződő intézményes és személyes kapcsolatokat. Most a továbbiakban – korántsem a teljesség igényével, – főként az utóbbi vonatkozásra helyezük a hangsúlyt, bár az előbbivel, mint a jelenség meghatározó tartalmával állandóan számolnunk kell.

Elhibázott döntés és reménytelen vállalkozás lenne, ha egy kis ország információs önellátásra kívánna berendezkedni. Különösen az, ha egy kis, gazdaságilag közepesen fejlett országról van szó. Nem a magyar könyvtár- és információügy létérdeke a nemzetközi információáramlásban való részvétel, hanem elsősorban és mindenekfelett a magyar gazdasági és tudományos életé. Nyitott gazdaságunk nyitott információs és könyvtári politikát kíván, amely a nemzetközi együttműködésben való részvétel, s az ebből fakadó előnyök élvezetének előfeltétele. A magyar könyvtárpolitikának egyik vezérlő elve az együttműködés kibontakoztatása nemcsak az országhatárokon belül lévő könyvtárak között, hanem a külföldi tájékoztatási és könyvtári intézményekkel is. Hirtelenében nem találtam más országban megjelent olyan könyvtári jogszabályt, amely előírná, mint a miénk teszi, a nemzetközi együttműködés kötelezettségét. A Minisztertanács 17/1976. (VI. 7.) számú rendelete 2. paragrafusában található: „A könyvtári hálózatok és együttműködési körök a munkájukat... a külföldi könyvtárak, könyvtári és tájékoztatási szervezetek, testületek tevékenységével összehangoltan végzik.” Ebből következnek a kétirányú információáramlás előmozdításának, a nemzetközi információs rendszerekhez való csatlakozás és a hazai információk e rendszerekbe építésének, a nemzetközi információáramlás politikai, elméleti, szervezeti, technológiai stb. előfeltételeinek fejlesztésében való közreműködés feladatai. Ugyanis az erőnkhez mért hozzájárulás jogosít fel bennünket arra, hogy a kalákában végzett munka eredményeiből részesüljünk. Ne feledjük azonban, végső soron az egyenleg számunkra kedvező: többet kapunk, mint amennyit adunk, s azt hiszem, ez a megállapítás akkor is érvényes, ha az egyes információs szolgáltatásokért pénzt adunk. Az önellátás mindenképpen drágább volna. (Nehéz dolog az információcsere egyenlegét megvonni, mivel számszerűen alig kifejezhető minőségekről van szó. Némi támpontot a könyvtárközi kölcsönzés adatai adnak: 1980-ban a 120 vezető szakkönyvtár és felsőoktatási könyvtár 3007 egységet küldött külföldre és 14 593 egységet kapott külföldi könyvtártól. Ez az arány meggyőzően bizonyítja, milyen fontos számunkra a nemzetközi együttműködés.)

Tegyük hozzá mindjárt, akkor igazán előnyös az üzlet, ha kellőképpen felkészülünk a szolgáltatások fogadására. A felkészülés részben a szellemi, részben a technikai fogadóképesség megteremtését jelenti. Akár egyik, akár másik hiányában nem tudjuk

kellőképpen hasznosítani az információt. Ha a könyvtárosképzésben és továbbképzésben nem a legkorszerűbb technológiát oktatjuk, ha szabványaink nem kompatibilisek a nemzetközi információcserében alkalmazottakkal, ha nem állnak rendelkezésünkre a megfelelő számítástechnikai, hírközlési, reprográfiai és mikorfilmtechnikai berendezések, – akkor önmagunkat zárjuk el a létfontosságú információktól.

Mindennek tudatában törekedtünk és törekszünk arra, hogy széles körű együttműködéssel növeljük saját erőnket. Egy pillanatig sem volt kétséges részvételünk a szocialista országok nemzetközi információs rendszereiben: a hosszú előkészületek eredményei mostanában kezdenek beérni. Ugyancsak bekapcsolódtunk a világot átfogó információs programokba, s az ezek keretében létrejövő információs rendszerekbe. Több problémát vet fel mind tartalmi, mind gazdasági, mind pedig technikai szempontból egyes, tőkés országokban működtetett információs rendszerekhez való csatlakozás, illetve szolgáltatásaik hasznosítása. Megfelel-e szükségleteinknek a bennük feldolgozott anyag? Milyen mértékű kiegészítésre szorul? Nem vagyunk-e túlságosan kitéve a várható-váratlan áremeléseknek? Egyáltalán: szabhatunk-e feltételeket mint vásárlók? Lehetséges-e a hazai információk szolgáltatása ellenében hozzájutni a nemzetközi anyaghoz? Magát az adathordozót vegyük-e meg, vagy pedig csak az adatbázishoz való hozzáférés műszaki feltételeit teremtjük meg, s a tényleges használatot fizessük-e csak? A „csapot” kezelő nem zárhat-e ki bennünket önkényesen a használatból? Rendelkezésünkre állanak-e, még hozzá kellő számban az adatbázisok kezeléséhez szükséges berendezések? A keresőprogramok? Az on-line kapcsolat perifériái? Stb.

Jelen vagyunk a szakma nemzetközi szervezeteiben. Pontosabban nemcsak jelen vagyunk, hanem felelősséggel és anyagi lehetőségeink keretei között részt vállalunk az elvégzendő feladatokból is. Könyvtári és információs munkánk teljesítményei és színvonala elismerésének kell tekintenünk, hogy nemzetközi fórumokon több tisztséget kínálnak fel kollégáinknak, mint amennyinek anyagi fedezetét az ország elbírhhatja. A kétoldalú kulturális egyezmények által biztosított ösztöndíjak, tanulmányutak mellett éppen a szakma nemzetközi közéletében való részvétel van igen nagy ösztönző hatással saját fejlődésünkre: a közvetlen tapasztalatok, a személyes találkozások és konzultációk, a sok nemzet képviselőiből összeálló bizottságokban végzett munka közvetlenebb és erősebb impulzust ad a hazai fejlesztési és korszerűsítési törekvések számára, mint a szakirodalom közvetítésével érkező beszámolók.

A hagyományosnak számító nemzetközi könyvtári kapcsolatok – mint a könyvtárközi kölcsönzés és a kiadványcsere – mellett új tartalmú együttműködési formák is kibontakoztak. Közös kiadványok, több ország kutatói által azonos metodika alapján lefolytatott összehasonlító vizsgálatok, együttes kutatások, nemzetközi konferenciák és kétoldalú szemináriumok aktuális kérdésekről stb. jelzik azt, hogy a magyar könyvtári gondolkodás korántsem akar megrekedni a provincializmus szintjén. Ezek a vállalkozások nem kizárólag az állami egyezmények keretei között folynak, hanem igen sok esetben közvetlen intézményközi megállapodások alapján. Ilyesfajta, a határokon túli kooperációt feltételező munkálatok – kár volna tagadni – nagyobb megterhelést jelentenek (álláspontok egyeztetése, a közös terminológia kialakítása, nyelvi nehézségek, többletkiadások

stb.), mégis szükségesek, mert a ráfordításokkal arányos, sőt azokat meghaladó szakmai, politikai és erkölcsi haszonnal járnak.

Hitelképességünket növeli, ha hazai információinkat bevezetjük a nemzetközi csatornába, illetve tudományos, gazdasági, kulturális stb. eredményeinkről rendszeres tájékoztatást adunk. A nemzeti dokumentumtermés külföldi használók számára is hozzáférhető regisztrálása mellett másik alapvető kötelezettségünk a világ információs közösségével szemben az, hogy a nagy nemzetközi információs rendszerekben, referáló szolgáltatásokban valóban értékes, gondosan és magas mércével szelektált magyar anyag szerepeljen. Nem várhatunk arra, hogy a szerkesztőségek minden esetben maguk válogassák az őket érdeklő anyagot. Kezdeményezően kell fellépünk, amire két megoldás is kínálkozik: referátumok szolgáltatása megegyezés alapján, illetve önálló, világnyelven megjelenő referáló lap kiadása; mindkettőre szép példákat is lehetne felhoznunk, de talán nem eleget.

Ami a magyar könyvtárügyről szóló tájékoztatást illeti, úgy vélem, nemcsak a lehetőséghez, hanem a szükségeshez mérve is kielégítőnek ítélnél. Ugyan lassan ismét esedékes lesz 1967 és 1972 után egy átfogó s a jelen állapotot bemutató füzetet megjelentetni néhány világnyelven,¹ de akár a jelzett kiadványok, akár a főként belőlük merítő külföldi szakenciklopédia- vagy folyóiratcikkek,² továbbá könyvtárügyünk egyes részterületeit tárgyaló, magyar szerzők tollából külföldi orgánumban megjelent közlemények ma már könnyűvé teszik a külföldi szakember számára a kiinduló tájékozódást. S ha ehhez hozzávesszük az 1972 óta félévenként megjelenő angol és orosz nyelvű referáló lapunkat,³ amely a hazai könyvtári és informatikai szakirodalom javáról ad részletes referátumokat, akkor igazán elégedettek lehetünk. (Egyébként a referáló lap megindítására egy nemzetközi esemény, az IFLA 1972-es, budapesti közgyűlése adott alkalmat és ösztönzést.) Vezető szakfolyóirataink idegen nyelvű rezümétet is tartalmaznak, következésképpen a külföldi referáló lapok is egyre több közleményt vesznek föl belőlük. Kívánatos, hogy monográfiáinkban is következetesen jusson hely a magyarul nem tudókhöz szóló összefoglalók számára. Hasznosnak bizonyult egyes fontosabb dokumentumok, mint például a könyvtári alapjogszabályok világnyelvekre való lefordítása.⁴ Azt tapasztaltuk, hogy minden szakmai kiadvány iránt, ami nemcsak magyarul adja mondanivalóját, igen komoly érdeklődés nyilvánul meg világszerte; például a Japán Könyvtáros Egyesület lefordíttatta és megjelentette a magyar könyvtárügyről szóló ismertetőt. Hatásosak voltak a magyar könyvtárügyet külföldön bemutató kiállítások, amelyeket csatlakozó rendezvények, előadások, tájékoztatók is gazdagítottak. Célszerű volna a 70-es években megkezdődött sorozatot a 80-asokban is folytatni.

Már az előzőek során is érintettem, de fontossága miatt külön is foglalkoznom kell a nemzetközi együttműködés személyi oldalával. Lehetetlen mereven szétválasztani a kapcsolatok szakmai-hivatalos részét a személyes-kollegiális elemektől. Ha kedvezően fejlődött részvételünk a világ könyvtári életében, az nem utolsósorban képviseelőink személyén múlt. Az egyéni teljesítmény leglátványosabb elismerése a Kenti Egyetemen (Ohio, USA) alapított Gombocz-ösztöndíj, amely Gombocz István nemzetközi tevékenységének állít emléket, s amellyel már eddig is jónéhány fiatal magyar kolléga élhetett. A kölcsönös bizalmon, megértésen és szimpátián alapuló személyes kapcsolatok haszna

a könyvtári szolgáltatásokban is kamatozik: a legegyszerűbb könyvtárközi kölcsönzési kérés teljesítésétől a legbonyolultabb tájékoztatási probléma megoldásáig jobban számíthatunk annak segítségére, aki nemcsak név, de élő személy is számunkra.

Sokat tett, de a jövőben még többet kell tennie a Magyar Könyvtárosok Egyesületének éppen a külföldi és hazai kollégák közötti személyes kapcsolatok kifejlesztése terén. Ösztönözze a fiatal könyvtárosokat nyelvek tanulására, kísérje figyelemmel a külföldi tanulmányutakra és ösztöndíjakra benyújtott pályázatokat, kutassa fel azokat, akik méltón képviselhetik könyvtárügyünket a nemzetközi szinten.

Mentegetőzéseként: csak néhány kérdését, s nagy általánosságban érinthettem annak a gazdag kapcsolatrendszernek, amely a magyar könyvtárügyet a világhoz fűzi. Az érdeklődő e folyóiratban is számos közleményt talál, amelyek részletesen és konkrétan bizonyítják, hogy a könyvtári és szakirodalmi információs szolgáltatásaink fejlesztésében nem autarkiára törekszünk, hanem a kölcsönösen előnyös nemzetközi együttműködés révén kívánjuk a hazai szükségleteket kielégíteni. Ezért is éreztem magam felmentve az alól, hogy részletesen ismertessem az egyes kooperációs vállalkozásokat, vagy akár csak hivatkozzam az őket ismertető írásokra.

JEGYZETEK

1. RÉTI Charlotte: Das ungarische Bibliothekswesen. Geschichte und Gegenwart. = Bibliothek und Wissenschaft. Wiesbaden, Harrassowitz, 1967, 4.Bd. 120–224.p.
KISS Jenő: Libraries in Hungary. Bp. 1972, National Széchényi Library Centre for Library Science and Methodology. 58 p. 18 lev. ill. – *Németül és oroszul is.*
2. KRAUS David H.: Hungary, libraries in. = Encyclopedia of library and information science. New York, Marcel Dekker, 1974. 11.vol. 84–123.p.
SARGEANT Peter: The Hungarian library system. = Journal of Librarianship. 11.vol. 1979. 4.no. 261–276.p.
3. Hungarian Library and Information Science Abstracts. Bp. Centre for Library Science and Methodology at the National Széchényi Library. 1972–. Semi-annual. *Oroszul: Vengerszkaja literatura po bibliotekovedeniju i informatike. Referativnűj zszurnal.*
4. The Hungarian library law. Fundamental regulations. Bp. OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ, 1979. 58 p. *Oroszul is.*

PÁRS ÉRO TOTOT?
NET OLVASNAKA NYUGATI MAGYAROK?

A KÜLFÖLDÖN ÉLŐ MAGYARSÁG ANYANYELVI OLVASÁSÁNAK ÉS KÖNYVELLÁTÁSÁNAK KÉRDÉSEI

... az országban a könyvtárak szerepe ...
... a kultúra és a tudomány ...
... a köznevelés és a szociális ...
... a gazdasági és a kulturális ...

IV. A KÖNYVTÁRI SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSÉNEK FELTÉTELEI

Az országban a könyvtárak szerepe ...
... a kultúra és a tudomány ...
... a köznevelés és a szociális ...
... a gazdasági és a kulturális ...

ÖSSZEFOGÁS

1. KÖNYVTÁRI SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSÉNEK FELTÉTELEI ...
... a kultúra és a tudomány ...
... a köznevelés és a szociális ...
... a gazdasági és a kulturális ...
2. KÖNYVTÁRI SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSÉNEK FELTÉTELEI ...
... a kultúra és a tudomány ...
... a köznevelés és a szociális ...
... a gazdasági és a kulturális ...
3. KÖNYVTÁRI SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSÉNEK FELTÉTELEI ...
... a kultúra és a tudomány ...
... a köznevelés és a szociális ...
... a gazdasági és a kulturális ...
4. KÖNYVTÁRI SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSÉNEK FELTÉTELEI ...
... a kultúra és a tudomány ...
... a köznevelés és a szociális ...
... a gazdasági és a kulturális ...
5. KÖNYVTÁRI SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSÉNEK FELTÉTELEI ...
... a kultúra és a tudomány ...
... a köznevelés és a szociális ...
... a gazdasági és a kulturális ...